

Sygn. akt III UK 90/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania L.F.
od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
z udziałem zainteresowanej M. F.
o podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 marca 2017 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 10 grudnia 2015 r., sygn. akt III AUa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 10 grudnia 2015 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w Z. z dnia 3 czerwca 2015 r.,

którym oddalono odwołanie L.F. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 15 stycznia 2015 r., stwierdzającej że L. F. nie spełnia warunków do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników w okresie wykonywania umowy zlecenia, umowy agencyjnej, innej umowy o świadczenie usług, do której stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, w okresach od 8 maja 2002 r. do 30 czerwca 2003 r. oraz od 16 sierpnia 2012 r. do 10 maja 2013 r.

Stan faktyczny sprawy przedstawiał się następująco:

Decyzją z dnia 8 maja 2002 r. organ rentowy stwierdził podleganie L.F. ubezpieczeniu społecznemu rolników od 26 kwietnia 2002 r., gdyż według zaświadczenia Urzędu Gminy w Ł. z dniem 31 marca 2002 r. została rozwiązana umowa zlecenia pomiędzy tym Urzędem a ubezpieczonym – kierowcą mechanikiem samochodu marki Żuk w Ochotniczej Straży Pożarnej w O., a według informacji Urzędu z 6 maja 2002 r. ubezpieczony z dniem 26 kwietnia 2002 r. rozwiązał również umowę zlecenia na inkaso zobowiązań podatkowych. Decyzją z dnia 17 czerwca 2003 r. organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w stosunku do L.F. od 1 lipca 2003 r. z uwagi na nabycie przez niego prawa do renty rolniczej. Kolejną decyzją z dnia 16 sierpnia 2012 r. odwołujący się ponownie został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników od 1 lipca 2012 r. z uwagi na ustanie prawa do renty rolniczej. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. pismem z dnia 13 czerwca 2013 r. poinformował Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, że L. F. od 1 października 2000 r. do 15 kwietnia 2001 r. podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę, a od 16 kwietnia 2001 r. podlega ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy zlecenia. W tej sytuacji organ rentowy decyzją z dnia 13 czerwca 2013 r. stwierdził nieważność decyzji z 8 maja 2002 r. (ustalającej podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników od 26 kwietnia 2003 r. do 30 czerwca 2003 r.), a drugą decyzją z tej samej daty stwierdził niepodleganie przez odwołującego się w tym okresie ubezpieczeniu społecznemu rolników. Na skutek wniosku L.F. z dnia 5 stycznia 2015 r. organ rentowy wydał zaskarżoną w niniejszej sprawie decyzję.

Sąd odwoławczy zaakceptował ten stan faktyczny i jego ocenę prawną, podnosząc że zgodnie z art. 5b ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz.

277 ze zm.), rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, został objęty innym ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.; dalej jako „ustawa systemowa”), lub powołania do rady nadzorczej, podlega nadal temu ubezpieczeniu w okresie wykonywania umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej, lub pełnienia funkcji w radzie nadzorczej, pomimo objęcia go z tego tytułu innym ubezpieczeniem społecznym, jeżeli przychód osiągany z tego tytułu w rozliczeniu miesięcznym nie przekracza kwoty równej połowie minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalonego na podstawie odrębnych przepisów. Przepis ten został dodany do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z dniem 1 stycznia 2015 r. ustawą z dnia 23 października 2014 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r., poz. 1831; dalej jako „ustawa zmieniająca z 2014 r.”). W myśl art. 4 ustawy zmieniającej z 2014 r., rolnicy i domownicy, którym przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy wydano decyzję o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników w związku z objęciem ich ubezpieczeniami na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, mogą złożyć w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wniosek o objęcie ich tym ubezpieczeniem w okresie, którego dotyczy decyzja, o ile spełniali w okresie objętym wnioskiem warunki określone w art. 5b ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (ust. 1). Wniosek, o którym mowa w ust. 1, może być złożony w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy (ust. 2). Z przepisów tych wynika, że rolnik (małżonek rolnika) lub domownik, który wykonywał umowę zlecenia, może pozostać w ubezpieczeniu rolniczym, jeżeli spełnione były następujące warunki, a mianowicie podlegał w pełnym zakresie ubezpieczeniu społecznemu rolników, podjął się wykonywania umowy zlecenia przy określonym niewielkim przychodzie z tej umowy oraz złożył wniosek o objęcie ubezpieczeniem rolniczym w okresie wykonywania umowy zlecenia w terminie 6 miesięcy od dnia 1 stycznia 2015 r. Odwołujący się nie spełnił wszystkich tych warunków. Nie podlegał bowiem ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy bezpośrednio przed wykonywaniem umowy zlecenia. Umowę zlecenia

ubezpieczony wykonuje bez przerwy do chwili obecnej co najmniej od 16 kwietnia 2001 r. Bezpośrednio przed tym, tzn. od 1 października 2000 r. do 15 kwietnia 2001 r., zatrudniony był na podstawie umowy o pracę i podlegał ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu, mającego pierwszeństwo przed ubezpieczeniem społecznym z tytułu umowy zlecenia. Ostatni ciągły okres wykonywania umowy zlecenia (i podlegania ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu) nie był zatem bezpośrednio poprzedzony okresem ubezpieczenia społecznego rolników, a konieczność spełnienia tego warunku wynika wyraźnie z treści art. 5b ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Odwołujący się nie mógł być zaś objęty ubezpieczeniem rolniczym po ustaniu stosunku pracy, tj. od 16 kwietnia 2001 r., ponieważ wykonywał pracę jako kierowca samochodu strażackiego na podstawie umowy zlecenia.

Ubezpieczony wywiódł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie art. 5b ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 4 ustawy zmieniającej z 2014 r., a także art. 233 k.p.c. i wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku, a także poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 15 stycznia 2015 r. oraz o przekazanie sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, między innymi, że wbrew stanowisku Sądu odwoławczego, skarżący był uprawniony do przywrócenia utraconego ubezpieczenia społecznego rolników. W dacie zakończenia umowy o pracę jako domownik spełniał bowiem warunki do objęcia go ubezpieczeniem rolniczym z mocy ustawy, a przychód osiągany z tytułu wykonywania umowy zlecenia był niższy niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie podnieść należy, że nie może odnieść skutku zarzut zgłoszony w ramach drugiej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, iż przewidziane w art. 398³ § 3 k.p.c. wyłączenie zarzutów niemogących stanowić podstawy kasacyjnej dotyczy art. 233 k.p.c., co

czyni zarzut skargi oparty na jego naruszeniu chybnym.

Trafne okazały się natomiast zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego.

Zaskarżoną decyzją stwierdzono, że skarżący nie spełnia warunków do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników w okresach wykonywania umowy zlecenia od 8 maja 2002 r. do 30 czerwca 2003 r. oraz od 16 sierpnia 2012 r. do 10 maja 2013 r. W tych okresach podlegał on ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywania umowy zlecenia zawartej z Urzędem Gminy, pełniąc obowiązki kierowcy samochodu w Ochotniczej Straży Pożarnej. Fakt ten nie był bez znaczenia dla podlegania przez skarżącego ubezpieczeniu rolniczemu, bowiem zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu podlega z mocy ustawy rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny - jeżeli ten rolnik nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo nie ma ustalonego prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Podobnie stanowi art. 16 ust. 1 i 3 ustawy w zakresie ubezpieczenia emerytalno-rentowego rolnika, który wyłącza podleganie temu ubezpieczeniu z ustawy przez rolnika podlegającego innemu ubezpieczeniu społecznemu. W myśl art. 6 pkt 12 tej ustawy, przez inne ubezpieczenie społeczne rozumie się obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych lub zaopatrzenie emerytalne określone w odrębnych przepisach. W świetle powyższych regulacji konsekwencją podjęcia przez rolnika aktywności uzasadniającej objęcie go ubezpieczeniem obowiązkowym w systemie powszechnym była utrata ubezpieczenia rolniczego.

Istotne negatywne dla rolników skutki powyższych regulacji sprawiły, że ustawodawca zdecydował o ich pewnym złagodzeniu, co uczynił ustawą zmieniającą z 2014 r., mocą której dodał, między innymi, w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników art. 5b, z którego w ust. 1 wynika, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, został objęty innym ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej (tzn. umowy agencyjnej lub

umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia) lub powołania do rady nadzorczej, podlega nadal temu ubezpieczeniu w okresie wykonywania umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej, lub pełnienia funkcji w radzie nadzorczej, pomimo objęcia go z tego tytułu innym ubezpieczeniem społecznym, jeżeli przychód osiągniany z tego tytułu w rozliczeniu miesięcznym nie przekracza kwoty równej połowie minimalnego wynagrodzenia za pracę (od 31 grudnia 2016 r. kwoty równej minimalnemu wynagrodzeniu za pracę – ustawa z dnia 21 października 2016 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz.U. z 2016 r., poz. 2043). W myśl art. 4 ust. 1 ustawy zmieniającej z 2014 r., rolnicy i domownicy, którym przed dniem wejścia w życie tej ustawy wydano decyzję o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników w związku z objęciem ich ubezpieczeniami na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, mogą złożyć w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wniosek o objęcie ich tym ubezpieczeniem w okresie, którego dotyczy decyzja, o ile spełniali w okresie objętym wnioskiem warunki określone w art. 5b ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Warunkami tymi są podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy i osiągnięcie z tytułu wykonywania umowy cywilnoprawnej przychodu w wysokości nieprzekraczającej połowy minimalnego wynagrodzenia za pracę (w stanie prawnym obowiązującym przed 31 grudnia 2016 r.). W niniejszej sprawie sporne jest spełnienie przez skarżącego warunku podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy.

Sąd Apelacyjny przyjął, że warunku tego skarżący nie spełnił, albowiem „ostatni ciągły okres wykonywania umowy zlecenia (i podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu) nie był bezpośrednio poprzedzony okresem ubezpieczenia społecznego rolników, tylko podleganiem ubezpieczeniom z tytułu umowy o pracę”. Z tego wynika, że według Sądu odwoławczego, hipotezą art. 5b ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznemu rolników objęta jest tylko taka osoba, która przed zawarciem umowy zlecenia posiada jakiś (bliżej nieokreślony) okres ubezpieczenia społecznego rolników. W świetle treści art. 5b ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników pogląd taki jest jednak nieuprawniony. Przepis

ten nie stanowi bowiem o rolniku, który podlegając przez oznaczony okres ubezpieczeniu społecznemu rolników, zawrze umowę cywilnoprawną na wzór art. 5a ust. 1 tej ustawy, który wyraźnie zastrzega konieczność podlegania ubezpieczeniu rolniczemu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata przed rozpoczęciem prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej dla możliwości podlegania nadal temu ubezpieczeniu w okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Przepis art. 5b ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników dotyczy rolnika (domownika), który podlegając ubezpieczeniu rolniczemu w pełnym zakresie z mocy ustawy, został objęty innym ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej. Chodzi zatem o osobę, która spełniała wszystkie warunki do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy, wobec czego podlegałaby temu ubezpieczeniu, gdyby nie przeszkoda w postaci podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywania umowy cywilnoprawnej z określonym przez ustawodawcę przychodem. Inaczej rzecz ujmując, możliwość pozostania w ubezpieczeniu rolniczym została przewidziana dla osób, które równolegle z prowadzeniem działalności rolniczej uzasadniającej objęcie ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy wykonują, jako dodatkową, pracę na podstawie umowy zlecenia (lub odpowiednio umowy agencyjnej albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia). Do takich wniosków prowadzi wprost, wbrew przeciwnemu pogładowi Sądu odwoławczego, już tylko wykładnia gramatyczna art. 5b ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Wzmacnia ją wykładnia celowościowa, albowiem przepis ten wprowadzony został po to, ażeby rolnikom, dla których działalność rolnicza stanowi podstawowe źródło utrzymania, zagwarantować ciągłość ubezpieczenia rolniczego w sytuacji, gdy podejmują się wykonywania nisko wynagradzanych umów zlecenia np. w charakterze konserwatorów i kierowców wozów bojowych OSP (tak jak skarżący) lub sołtysów dokonujących poboru podatku rolnego, co z reguły nie pozwala zgromadzić na indywidualnym koncie emerytalnym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych „kapitału składkowego” gwarantującego w przyszłości minimalne świadczenie emerytalne (por. uzasadnienie projektu ustawy zmieniającej

z 2014 r., Sejm RP VII kadencji, nr druku 2242). Nie ma żadnych podstaw do stwierdzenia, że celu tego nie spełnia pozostawienie możliwości podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników osobie, która dodatkową aktywność w postaci wykonywania umowy cywilnoprawnej podjęła równocześnie z zaistnieniem ustawowych przesłanek do objęcia rolniczym ubezpieczeniem społecznym w pełnym zakresie. Zauważyć trzeba ponadto, że wprowadzenie przez Sąd drugiej instancji do art. 5b ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników niezawartego tam warunku posiadania okresu ubezpieczenia rolniczego bezpośrednio przed zawarciem umowy zlecenia powoduje nieuzasadnione z punktu widzenia funkcji tego przepisu zróżnicowanie sytuacji rolnika, który równocześnie ze spełnieniem warunków do podlegania ubezpieczeniu rolniczemu podejmuje się wykonywania umowy cywilnoprawnej, w porównaniu do osoby, która tę aktywność pozarolniczą podejmuje choćby z jednodniową przerwą od ziszczenia się przesłanek do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy.

W tym stanie rzeczy przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu stosunku pracy, który ustał 15 kwietnia 2001 r., wykluczyło możliwość uwzględnienia wniosku skarżącego o pozostanie ubezpieczeniu społecznym rolników w okresie wykonywania umowy zlecenia, która według ustaleń faktycznych obowiązywała od 16 kwietnia 2001 r., przy przyjęciu, że podlegałby on jako małżonek rolnika (a nie domownik, do którego niezasadnie nawiązuje skarga kasacyjna w niektórych fragmentach) od 16 kwietnia 2001 r. ubezpieczeniu rolniczemu w pełnym zakresie z mocy ustawy, gdyby nie zawarcie umowy zlecenia od tej daty, naruszało art. 5b ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 4 ustawy zmieniającej z 2014 r.

Zarzuty sformułowane w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej okazały się zatem usprawiedliwione, wobec czego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).